

31.03.2004

Vastaus lausuntopyyntöön koskien Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjojen täytäntöönpanoa ja ihmiskauppatyöryhmän loppumietintöä (työryhmämietintö 2003:13)

1. Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan luonne ja tarkoitus

YK:n kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen yleissopimus ja sen kolme lisäpöytäkirjaa, jotka koskevat ihmiskauppaa, ihmissalakuljetusta ja tuliaseita, allekirjoitettiin Palermossa vuonna 2000. Tämä ns. Palermon yleissopimus ja sen lisäpöytäkirjat ovat syntyneet YK:n rikosoikeudellisen työskentelyn tuloksena. Sen tarkoituksena on luoda yhteisiä pelisääntöjä kansainvälisen rikollisuuden vastaiseen toimintaan.

Ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja ei siis ole ihmisoikeusasiakirja, vaikka sillä on kytkentöjä ihmisoikeusproblematiikkaan. Yleissopimus lisäpöytäkirjoineen on rikosoikeutta koskeva kansainvälinen sopimus, joka velvoittaa sen allekirjoittaneita maita. Allekirjoittajavaltion tulee muuttaa omaa kansallista lainsäädäntöään siten, että se vastaa sopimuksen vaatimuksia.

Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan voimakkaimmin velvoittavat artikkelit liittyvät ihmiskaupan harjoittamisen kriminalisointiin. Sen sijaan ihmiskaupan uhrien suojelua koskevat artikkelit on muotoiltu vähemmän velvoittavaan muotoon.

Lisäpöytäkirjan nimenomaiseksi tarkoitukseksi on nimetty ihmiskaupan uhrien suojeleminen ja ihmiskaupan ehkäisy. Ihmiskauppa on määritelty tavalla, joka pyrkii ottamaan huomioon hyvin monenlaisissa olosuhteissa tapahtuvan ihmisten hyväksikäytön ja vapauttamaan ihmiskaupan uhrin todistustaakasta, niin että lisäpöytäkirjan suojelun piiriin tulisivat mahdollisimman kattavasti kaikki ihmiskaupan uhrit.

Johtuen lisäpöytäkirjan luonteesta rikosoikeudellisena välineenä ja sen sisältämistä erilaisista velvoittavuuden asteista, voi sen täytäntöönpano kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa ihmiskaupan uhrien tilanne huononee. Oikeusministeriön työryhmän käyttämä tapa tulkita ja soveltaa Palermon lisäpöytäkirjaa voikin johtaa siihen, että ihmiskaupan uhreja käytetään vain perusteluna kriminalisoinneille, mutta uhrit joutuvat käytännössä entistä huonompaan asemaan.

31.03.2004

2. Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan tulkinta

2.1. Kuka on ihmiskaupan uhri?

Työryhmän loppumietinnössä (s. 40) on todettu, että lisäpöytäkirjassa ei ole määritelty, ketä on pidettävä ihmiskaupan uhrina. Mietinnön mukaan yleiseksi lähtökohdaksi voidaan olettaa, että uhrilla tarkoitetaan ihmiskaupparikoksen tai epäillyn ihmiskaupparikoksen asianomistajaa. Mietinnön mukaan uhrin käsitettä on kuitenkin syytä rajata siten, että uhrien auttamiseen velvoittavien artikloiden tulkinnassa uhriksi katsottaisiin vain sellaiset henkilöt, joilla on "todellista tarvetta" avun saamiseen.

Loppumietinnössä käytetty tulkinta ihmiskaupan uhrista on selvästi ristiriidassa lisäpöytäkirjan tarkoituksen kanssa sekä työryhmän ensimmäisen mietinnön (Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio, Työryhmämietintö 2003:5) argumentaation kanssa.

Ihmiskaupan uhrien auttamista ja suojelua käsittelevät lisäpöytäkirjan 6-8 artikkelit eivät sisällä minkäänlaisia rajoituksia siihen, ketkä ovat avun tarpeessa olevia uhreja. Lisäpöytäkirjan selvänä tarkoituksena on, että ihmiskaupan uhreiksi ja avun tarpeessa oleviksi katsotaan kaikki, jotka ovat joutuneet 3 artiklassa kuvatun ihmiskaupan kohteeksi.

Lisäpöytäkirjan 3 artiklan b-kohdassa todetaan, että sillä ei ole merkitystä, onko uhri antanut suostumuksen kyseiseen toimintaan. Lisäksi 3 artiklan a-kohdassa todetaan, että hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa on aina sellaista hyväksikäyttöä, joka täyttää ihmiskaupan kriteerin.

Lisäpöytäkirjan ajatuksena on selvästi, että ihmiskaupan uhriksi joutuneen prostituoidun ei tarvitse todistaa omaa uhriksi joutumistaan tai omaa tarvettaan saada apua. Lisäpöytäkirjan 2 artiklan mukaan sen tarkoituksena on suojella ja auttaa ihmiskaupan uhreja kunnioittaen täysimääräisesti heidän ihmisoikeuksiaan.

Työryhmän ensimmäisessä mietinnössä seksinostamisen kriminalisoinnin perusteluksi on esitetty tarve suojella prostituoidun koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta. Mikäli työryhmä näkee prostituution olevan niin vakavasti prostituoidun koskemattomuutta loukkaavaa toimintaa, että tällaiselle kriminalisoinnille on perusteltu tarve, niin kuinka on mahdollista, että sama työryhmä voi todeta, ettei todellista avun tarvetta aina olisikaan?

Koska ihmiskauppa on vakava henkilön itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta loukkaava rikos, on selvää, että ihmiskaupan uhrin on katsottava aina olevan erityisen avun tarpeessa. Siten ei ole hyväksyttävää rajata ihmiskaupan uhrin käsitettä työryhmän loppumietinnössään esittämällä tavalla.

31.03.2004

2.2. Mihin keinoihin lisäpöytäkirja velvoittaa?

Ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja velvoittaa sen allekirjoittaneita maita muuttamaan lainsäädäntöään siten, että lisäpöytäkirjan 3 artiklassa määritelty ihmiskauppa on rangaistava teko. Lisäpöytäkirja ei kuitenkaan velvoita käyttämään samaa muotoilua tai ihmiskaupan määritelmää, joka on 3 artiklassa. Riittää, että kaikki 3 artiklassa kuvattu toiminta on säädetty rangaistavaksi. Laajempikin tai toisella tavalla muotoiltu kriminalisointi on siis mahdollinen.

Työryhmän ensimmäisessä mietinnössä oleva ehdotus ihmiskauppaa koskevaksi lakipykäläksi käyttää samanlaista muotoilua kuin lisäpöytäkirjan 3 artiklassa oleva määritelmä. Siten pykälässä on kuvattu ihmiskaupan tunnusmerkkeinä tietyt keinot, tekotavat ja tarkoitukset. Lisäksi edellytetään, että kaikki nämä kolme tunnusmerkkiä täytyvät. Ongelmaksi ehdotetun säännöksen täytäntöönpanossa voi muodostua se, että tällä tavalla määritellyn rikoksen todistaminen oikeudessa voi osoittautua liian vaikeaksi.

Mahdollisina rikoksen keinoina on ehdotetussa lakipykälässä mainittu mm. toisen turvattoman aseman hyväksikäyttäminen ja erehdyttäminen. On helposti kuviteltavissa tilanteita, joissa inhimillisesti arvioituna on selvästi kyse heikossa asemassa olevan henkilön hyväksikäytöstä prostituutiotarkoituksessa, mutta silti turvattoman aseman hyväksikäyttämisen todistaminen oikeudessa riittävällä tavalla voi olla mahdotonta. Tuloksena voi olla se, että ihmiskaupan harjoittajalle pystytään antamaan tuomio parituksesta mutta ei ihmiskaupasta.

Tällöinkin ongelmaksi tulee ihmiskaupan uhrin määritelmä. Jos ihmiskauppaa ei pystytä todistamaan oikeudessa, niin jääkö ulkomainen hyväksikäytön ja parituksen kohteena ollut prostituoitu ilman sitä suojelua ja apua, joka lisäpöytäkirjan mukaan kuuluisi kaikille ihmiskaupan uhreille?

On huomattava, että ihmiskaupan uhrien auttamiseen ja suojeluun velvoittavat 6-8 artiklat eivät rajaa auttamisvelvollisuutta vain niihin uhreihin, joiden kohdalla ihmiskaupparikos on pystytty oikeudessa todistamaan. On lisäpöytäkirjan tarkoituksen ja yleisten ihmisoikeuksien mukaista tulkita 6-8 artikloita siten, että ihmiskaupan uhreille tarjotaan apua ja suojelua riippumatta siitä, onko ihmiskaupparikosta pystytty todistamaan oikeudessa.

Uhrien suojeluun velvoittavat 6-8 artiklat on kuitenkin muotoiltu lievemmin velvoittavaan muotoon kuin kriminalisointiin velvoittava 5 artikla. Ihmisoikeusnäkökulmasta tässä piilee suuri ongelma. Uhrin kelpaavat perusteluna kriminalisoinnille, mutta uhrien todellinen mahdollisuus saada apua ei ole kunnolla turvattu.

31.03.2004

3. Ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan täytäntöönpano

Työryhmän ensimmäisessä mietinnössä esitetään lainsäädäntöä, joka muodollisesti täyttää ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan vaatimukset, mutta jonka käytännön soveltuvuus ihmiskauppioiden kiinnisaamiseksi ja tuomitsemiseksi näyttää huonolta.

Uhrien kannalta oleellinen kysymys on, katsotaanko ihmiskaupan uhreiksi ainoastaan ne, joiden kohdalla ihmiskaupparikos on pystytty oikeudessa todistamaan? Mikäli ihmiskaupparikosta ei pystytä todistamaan, niin ovatko ihmiskaupan uhrit silloin vain prostituutiosta epäiltyjä ulkomaalaisia, jotka voidaan ulkomaalaislain mukaan käännyttää maasta?

Työryhmän loppumietinnössä todetaan (s. 51), että työryhmällä ei ole huomauttamista siihen, että perusteltu epäily seksipalveluiden myymisestä säilyisi käännyttämisen perusteena. Kuitenkin juuri tämä ulkomaalaislain käännytysperuste on ollut syynä siihen, että ulkomaalaiset prostituoidut eivät ole uskaltaneet kääntyä viranomaisten puoleen apua saadakseen.

Työryhmän loppumietinnössä esitetään, että vain osa ihmiskaupan uhreista katsottaisiin avun tarpeessa oleviksi uhreiksi. Tämä tarkoittanee sitä, että myös todistettujen ihmiskauppatapausten uhreja voidaan käännyttää maasta, ilman että heille tarjotaan mitään erityistä apua tai suojelua.

Työryhmän ehdottamat muutokset lainsäädäntöön antavat viranomaisille lisää valtuuksia prostituutiota organisoivien tahojen (parittajien ja ihmiskauppioiden) kiinnisaamiseen. Ulkomaalaiset prostituoidut ovat kuitenkin taloudellisesti riippuvaisia paritusorganisaatioiden ja ihmiskaupan harjoittajien tarjoamista työskentelymahdollisuuksista. Mikäli prostituoiduille ei tarjota apua, muita vaihtoehtoja tai muita toimeentulomahdollisuuksia, niin tiukentunut prostituutionvastainen lainsäädäntö voikin johtaa heidän asemansa huononemiseen.

Työryhmän esittämä tapa panna täytäntöön ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan vaatimukset ei ole ihmisoikeuksien ja uhrien suojelun näkökulmasta lainkaan tyydyttävä.

4. Lisätiedot

Tätä lausuntoa koskeviin tiedusteluihin vastaa:
Seksialan Liitto SALLIn puheenjohtaja
Johanna Sirkiä
työpuh. 040 510 2114
sähköposti: johanna@salli.org